

Академік НАН України Д. О. Мельничук, В. А. Грищенко,
О. М. Литвиненко

Порівняльна оцінка впливу препаратів на основі фосфоліпідів різного походження на фосфоліпідний склад печінки за токсичного гепатиту мишей

Insufficient renewal of quantitative descriptions of indices of the spectrum of phospholipids of liver is established on mice at experimental toxic hepatitis through 1.5 month of self-rehabilitation. It is experimentally confirmed that the pathological changes of phospholipids of liver can be corrected by including the preparations of reparation action in the therapeutic chart, in particular phospholipids-including facilities – biologically active addition FLP-MD and preparation “Essentiale-forte” that reveal different efficiencies.

На сучасному етапі розвитку медицини широке застосування численних хіміотерапевтичних препаратів часто ускладнюється медикаментозним ураженням печінки. Це пояснюється участю печінки в процесах знешкодження та елімінації з організму лікарських препаратів і їх метаболітів. Ушкодження гепатоцитів, як правило, супроводжується порушенням проникності та цілісності плазматичної та внутрішньоклітинних мембранних систем [1]. Цитотоксична дія метаболітів лікарських засобів на печінку полягає в тому, що при надходженні їх до гепатоцитів утворюються полярні метаболіти, здатні ковалентно зв'язуватися з біомолекулами, виключаючи їх з внутрішньоклітинного метаболізму і обумовлюючи цим розвиток некрозу. Водночас виснажуються запаси детоксикуючих внутрішньоклітинних факторів, передусім глутатіону. Крім цього, у реакціях окиснення утворюються вільні радикали, що ковалентно зв'язуються з білками і ненасиченими жирними кислотами, спричиняючи ушкодження клітинних мембран [2]. Тому залишається актуальним розробка і впровадження в гепатологію лікарських засобів, що виявляють гепатопротекторну та репаративну дії при ушкодженні структурно-функціонального стану клітинних мембран. До таких лікарських засобів слід віднести фосфоліпідомісні препарати тваринного та рослинного походження [3].

У зв'язку з вищесказаним метою нашого дослідження було проведення порівняльної оцінки ефективності корегуючої дії препаратів на основі фосфоліпідів різного походження на ліпідний склад печінки при її токсичному ураженні.

Відомий препарат “Есенціале-форте”, який створено на основі фосфоліпідів із сої, що містять есенціальні жирні кислоти, сприяє відновленню структури клітинних мембран, покращує енергетичний баланс та прискорює регенерацію гепатоцитів, перетворюючи нейтральні жири і холестерол у форми, більш доступні для метаболізму [4].

Основна діюча речовина розробленої нами біологічно активної добавки (БАД) FLP-MD — це суміш фосфоліпідів із молока (80% припадає на фосфатидилхолін, сфінгомієлін, фосфатидилетаноламін), до складу яких входять як насичені, так і ненасичені жирні кислоти. Фосфоліпіди БАД FLP-MD за хімічною будовою та фізико-хімічними властивостями максимально наближені до ліпідної компоненти клітинних мембран тваринного організму, що сприяє кращому їх засвоюванню [5, 6]. Встановлено репаративну, антиоксидантну, протизапальну, жовчогінну та імуностимулюючу дії БАД на організм тварин [7].

В експериментальних дослідженнях використані миші (самці) лінії СВА двомісячного віку з масою тіла 18–20 г, з яких формували чотири дослідні групи по шість тварин у кожній. Медикаментозну форму токсичного гепатиту з одночасними ознаками гастроентериту у мишей I, II і III груп викликали за розробленою нами моделлю [8] шляхом перорального застосування препарату “Диклофенак”, що входить до групи нестероїдних протизапальних препаратів, у дозі 12,5 мг/кг маси тіла, один раз на добу, впродовж двох тижнів. Після чого мишам I групи вводили препарат “Есенціале-форте” у дозі 500 мг/кг маси тіла, тваринам II групи — БАД FLP-MD репаративної дії в дозі 13,5 мг/кг маси тіла, а тварин III групи піддавали самореабілітації (без лікування). Контрольну групу формували з інтактних тварин. Тривалість досліджу становила 65 днів.

У результаті проведених досліджень встановлено (табл. 1), що в печінці мишей, яких піддавали самореабілітації (III група), істотно знижується вміст як загальних фосфоліпідів — на 16,3%, так і окремих їх видів: фосфатидилхоліну (ФХ) — на 32,1%, фосфатидилетаноламіну (ФЕ) — на 19,8%, фосфатидилсерину (ФС) — на 16,5%, сфінгомієліну (СМ) — на 26,7%, фосфатидилінозиту (ФІ) — на 9,7%, лізофосфатидилхоліну (ЛФХ) — на 13,6%, лізофосфатидилінозиту (ЛФІ) — на 43,6%, фосфатидної кислоти (ФК) — на 19,7% порівняно з контролем. Зазначені фосфоліпіди домінують у клітинних мембранах. Тому зниження вмісту як загальних, так і індивідуальних фосфоліпідів при токсичному гепатиті мишей, можливо, пояснюється структурно-функціональними змінами клітинних мембран ураженої печінки. Це вказує на необхідність прискорення інтенсивності репаративних процесів в її паренхімі.

При застосуванні препарату “Есенціале-форте” (I група) у печінці мишей вірогідно знижується вміст загальних фосфоліпідів на 10,7 % та окремих їх видів: ФЕ — на 14,2%, ФС — на 18,0%, ЛФХ — на 15,9%, ФК — на 12,4%, що проявляється на тлі відновлення кількісних характеристик інших фосфоліпідів. Як відомо [9], ФХ і СМ локалізуються переважно в зовнішньому шарі клітинних мембран, тоді як ФЕ та ФС — у внутрішньому. У клітинах, крім синтезу *de novo*, відбувається взаємоперетворення фосфоліпідів, що, очевидно, пов'язано із забезпеченням тканин дефіцитними їх видами, особливо за розвитку патології. Виявлені нами зміни фосфоліпідного спектра печінки, можливо, зумовлені розвитком компенсаторних процесів в організмі тварин у період клінічного одужання і стосуються насамперед відновлення фосфоліпідної організації зовнішнього шару клітинних мембран гепатоцитів [10]. При цьому зниження вмісту ФК підтверджує факт інтенсивного її використання в ендogenous синтезі фосфоліпідів.

Таблиця 1. Вміст фосфоліпідів у печінці мишей за різних способів корекції, мг · % ($n = 6$; $M \pm m$)

Фракції фосфоліпідів	Контроль	I група	II група	III група
Загальні фосфоліпіди	3959,85 ± 10,0	3534,61 ± 8,9*	4751,66 ± 15,8*	3312,42 ± 8,6*
Фосфатидилхолін	746,86 ± 10,68	652,98 ± 3,56	901,98 ± 20,59*	506,98 ± 14,17
Фосфатидилетаноламін	720,03 ± 7,12	617,50 ± 24,01*	906,76 ± 11,49*	577,34 ± 12,06*
Фосфатидилсерин	451,59 ± 7,32	370,49 ± 7,82*	575,21 ± 6,23*	377,08 ± 9,19*
Сфінгомієлін	331,32 ± 36,34	295,26 ± 6,05	347,80 ± 7,66	242,97 ± 5,43*
Фосфатидилінозитол	311,85 ± 5,93	300,94 ± 4,80	377,42 ± 3,59*	281,45 ± 9,64*
Лізофосфатидилхолін	364,75 ± 11,67	306,62 ± 7,29*	367,86 ± 13,17	315,14 ± 4,82*
Лізофосфатидилетаноламін	375,01 ± 7,91	381,14 ± 6,94	451,95 ± 7,42*	552,59 ± 6,03*
Лізофосфатидилінозитол	291,32 ± 8,31	288,16 ± 6,58	457,68 ± 10,06*	164,18 ± 14,17*
Фосфатидна кислота	367,12 ± 8,90	321,52 ± 16,27*	365,00 ± 8,62	294,69 ± 4,52*

* Дані вірогідні порівняно з контролем, $P < 0,05$.

При застосуванні БАД FLP-MD (II група) у печінці мишей відмічено підвищення рівня як загальних — на 20,0%, так і індивідуальних фосфоліпідів: ФХ — на 20,3%, ФЕ — на 25,1%, ФС — на 27,7%, ФІ — на 21,0%, ЛФЕ — на 20,5%, ЛФІ — на 57,9%, що, ймовірно, спричинено інтенсивним всмоктуванням та ресинтезом фосфоліпідів у кишечнику і покращенням умов для ендогенного синтезу в печінці. Це свідчить про можливість забезпечення організму хворих тварин дефіцитними видами фосфоліпідів, що необхідні для відновлення мембранних структур патологічно змінених клітин печінки, шляхом перорального застосування в період реабілітації БАД FLP-MD.

Отже, результати досліджень фосфоліпідного спектра печінки при відтворенні токсичного гепатиту в мишей свідчать про наявність порушень в обміні фосфоліпідів за 1,5-місячної самореабілітації, що може негативно впливати на інтенсивність репаративних процесів в її паренхімі. Застосування фосфоліпідовмісних лікувальних засобів “Есенціале-форте” та БАД FLP-MD сприяє підвищенню вмісту в печінці окремих видів фосфоліпідів. Проте інтенсивність та особливості відновлення фосфоліпідного спектра печінки тварин відповідних груп (I і II) значно відрізняються, що може свідчити про відмінності механізмів розвитку репаративних процесів у паренхімі печінки при застосуванні цих препаратів.

Різний вплив фосфоліпідовмісних лікувальних засобів на інтенсивність репаративних процесів у гепатоцитах, імовірно, пов’язаний з відмінностями походження екзогенних фосфоліпідів. Так, при застосуванні препарату “Есенціале-форте” відмічено зниження вмісту ФЕ, ФС, ЛФХ та ФК на фоні відновлення рівня інших видів фосфоліпідів. Такі зміни можуть супроводжуватися недостатньо швидким розвитком відновлювальних процесів у мембранних структурах печінки тварин, що перехворіли. Водночас застосування БАД FLP-MD на основі фосфоліпідів молока значно прискорює інтенсивність відновлення кількісних характеристик фосфоліпідного спектра печінки в мишей, що позначається на підвищенні їх загального вмісту в цьому органі. Це, можливо, пояснюється сприятливим співвідношенням та особливостями хімічної будови фосфоліпідів, що входять до складу БАД і є дефіцитними для хворого організму.

1. *Моисеев С. В.* Лекарственная гепатотоксичность // Клинич. фармакология и терапия. – 2005. – 14, № 1. – С. 10–14.
2. *Черний В. И., Тюменцева С. Г., Кузнецова И. В. и др.* Использование гепатопротекторов в лечении фульминантной печеночной недостаточности: Метод. рекомендации. – Киев, 2005. – С. 27.
3. *Го А. А., Эсауленко Е. В.* Применение гепатопротектора Хофитол в терапии хронического гепатита С // Хвороби печінки в практиці клініциста. Матеріали наук.-практ. конф. з міжнародною участю. – Харків, 2007. – С. 78–79.
4. *Скатков С. Н.* Фармакотерапия: эссенциальные фосфолипиды, имитация путем заимствования // Рос. мед. журн. – 1998. – № 4. – С. 9–11.
5. *Мельничук Д. О., Грищенко В. А.* Показники ліпідного і фосфоліпідного спектрів плазми крові за репаративної терапії при неонатальній ентеропатології телят // Укр. біохім. журн. – 2005. – 77, № 1. – С. 89–95.
6. *А. с. 1289440 А1 СССР, А23 С 17/00.* Способ получения фосфолипидов /Д. О. Мельничук, В. К. Лешко, А. В. Стефанов и др. – № 3846599/31–13; Заявл. 23.01.85; Оpubл. 15.02.87, Бюл. № 6. – 2 с.
7. *Грищенко В. А.* Біохімічне та клінічне обґрунтування застосування засобів репаративної терапії на основі фосфоліпідів молока при ентеропатології телят: Автореф. дис. . . . д-ра вет. наук. – Київ, 2006. – 44 с.
8. *Терещенко С. В., Литвиненко О. М., Грищенко В. А.* Способи моделювання гепатиту у лабораторних тварин // Матеріали конф. проф.-викл. складу, наук. співробітників і аспірантів ННІ ветеринарної медицини та якості і безпеки продукції тваринництва. – Київ: НАУ, 2006. – С. 114.

9. Пат. № 1289440 А1 СССР, А 61 К 37/22. Способ получения фосфолипидов / Д. А. Мельничук, В. К. Лишко, А. В. Стефанов и др. – Заявл. 23.01.85; Оpubл. 15.02.87.
10. Минушкин О. Н. Опыт терапии заболеваний печени эссенциальными фосфолипидами // Consilium medicum. Экстра-вып. – 2001. – С. 9–11.

Національний аграрний університет, Київ

Надійшло до редакції 05.06.2007